

STEP BY STEP ZAČÍT SPOLU

- <https://www.youtube.com/watch?v=7qc8bUSkY2w>

PŮVOD A HISTORIE PROGRAMU STEP BY STEP

- Původní inspirace vznikla jako reakce na komplikovanou situaci ve vzdělávání menšin v Americe v době „vzdělanostního (sputnikovského) šoku“ 60.-70. let

(USA a Kanada: původní obyvatelstvo, imigranti, sociálně slabé skupiny ve slumech apod.).

- OTÁZKA:

Jak dosáhnout podstatně vyšší obecné vzdělanosti (ale i „vychovanosti“) v mladé populaci (konkurenceschopnost)???

- Program „Začít spolu“ (Step by Step) je realizován ve více než 30 zemích

ZÁVĚRY A ŘEŠENÍ:

- zaměřit se na to, aby **každé dítě dostalo příležitost a na základě svých individuálních možností dosáhlo optimální úrovně vzdělání**
- zaměřit se na to, aby se **děti ve škole učily společně a od sebe navzájem; vycházely při tom ze své různosti a učily se akceptovat se navzájem** (interkulturalita a výchova k toleranci)
- otevřít školu **spolupráci s rodinou a širší veřejností**

PROČ PRÁVĚ „ZAČÍT SPOLU“?

- **Dítě** jako tvůrce svého vzdělávání.
- **Učitel** jako partner a průvodce dítěte na jeho vzdělávací cestě.
- **Rodič** jako vítaný partner školy.

JE TO VZDĚLÁVACÍ PROGRAM ZDŮRAZŇUJÍCÍ

- **individuální přístup k dítěti – důraz na osobní rozvoj**
- **partnerství rodiny, školy a širší společnosti** v oblasti výchovy a vzdělávání
- prosazuje a umožňuje **inkluzi dětí se speciálními potřebami** (dětí nadprůměrně nadaných, dětí s vývojovými poruchami, dětí s postižením, velmi se osvědčuje u dětí z různých etnických menšin)
- dále klade důraz na **podnětné prostředí** - netradiční členění třídy do center aktivit,
- **aktivizující výukové strategie** - kooperativní učení, projektové vyučování a **integrovanou tematickou výuku**
- pracuje se **sebehodnocením** (prostřednictvím **portfolia a individuálního vzdělávacího programu**) dětí, což posiluje pozitivní motivaci dětí k aktivnímu a samostatnému učení.

KONTEXTY PROGRAMU ZAČÍT SPOLU A SOUČASNÝCH TENDENCÍ VE VZDĚLÁVÁNÍ (PRO 21. STOL.):

- Základním cílem je **individuální rozvoj vnitřních možností** každého dítěte (nikoli „všichni musí umět to samé“)
- Směřuje k **rozvoji principů demokracie (svoboda a zodpovědnost)**, usiluje, aby se děti co nejvíce zapojovaly do činností a posléze do veřejného dění (srv. Kovalíková – „životní dovednosti“), prioritou je rozvoj hodnot a charakteru
- Vzdělávání a východiska vyučování stojí na **pilířích „evropské vzdělanosti“**: učit se poznávat (učit), učit se jednat (konat - pracovat), učit se být (sam za sebe – svobodný a zodpovědný), učit se žít společně - s ostatními (komunikovat a kooperovat)
- Didaktická východiska vyučování – **konstruktivistické přístupy** (psychodidaktika - Piaget), integrace vzdělávacích obsahů
- **Učitel = pomocník při učení**, ale zároveň se od dětí neustále učí něco nové (cítí potřebu celoživotního sebevzdělávání a práce na sobě)
- **Škola je otevřenou institucí** a jejím úkolem je profesionální podpora a pomoc (učitelství = pomáhající profese) dětem, rodině i veřejnosti při vzdělávání

VYUČOVÁNÍ V PROGRAMU ZAS MÁ KONSTRUKTIVISTICKÝ ZÁKLAD

- Vychází z předpokladu, že každý jedinec má specifické předpoklady poznávat a učit se i zkušenosti – postupuje osobitým způsobem (ale vždycky už o světě „něco ví“)
- Jádrem procesu učení je komplexní poznávání – nacházení souvislostí (směřování k jádru učení)
- Úkolem učitele je vytvořit podnětné prostředí tak, aby si děti mohly své poznání budovat samy – ve spolupráci s ostatními dětmi (projekty, diskuse v kruhu, práce v „centrech“) - **objevování**
- Je třeba vést vyučování tak, aby se provokovaly okamžiky „AHA!!!“, aby děti mohly neustále klást otázky a učily se to (učit se „do hloubky“ – nikoli rychle a po povrchu)
- Zajistit, aby systematickou součástí učení bylo tzv. „průběžné hodnocení“ (řízená reflexe a sebereflexe, portfolio apod.), které směřuje k sebehodnocení a přebírání zodpovědnosti za vlastní učení

ZÁKLADNÍ PRINCIPY

- individuální přístup k dítěti
- zodpovědnost dětí za proces i výsledek svého učení
- sebehodnocení dětí
- slovní hodnocení
- respektující přístup
- vyjádření vlastního názoru
- přijímání odlišného stanoviska ostatních
- podnětné prostředí
- vyučování v centrech aktivit
- integrovaná tematická výuka
- otevřené vyučování – účast rodiny
- pozitivní atmosféra ve třídě
- tvorba třídních pravidel

INTEGROVANÁ TEMATICKÁ VÝUKA

- jedno téma na delší časový úsek (1 – 2 týdny) umožní dětem poznat problematiku do hloubky, chápat souvislosti
- účast dítěte na plánování vzdělávacího procesu
- projektové vyučování
- činnostní, skupinové a kooperativní učení
- žáci se učí pracovat s různými zdroji, třídit informace
- rozvoj kritického myšlení
- konstruktivistické přístupy

PRŮBĚH VYUČOVACÍHO DNE:

Ráno se děti (většinou s rodiči) scházejí před začátkem vyučování

- **ranní kruh – zahájení výuky: slouží** pro rozvoj komunitního života (pozitivní komunikace), jeho součástí je seznámení s denním plánem a aktuální
- **řízená výuka ve třídě – v blocích** (plnění denního plánu dle osnov) cca 90-100 minut
- Přestávka na svačinu (20-30 min)
- **práce v centrech aktivit** – podle individuálních plánů, práce ve skupinách
- **individuální činnosti** – odpoledne (kroužky, zájmové činnosti, příp. domácí příprava)

JAK VYPADÁ DEN V „ZAČÍT SPOLU“?

Ranní kruh

Společná práce

Přestávka

Práce v centrech aktivit

Hodnotící (závěrečný) kruh

RANNÍ KRUH

20 – 30 minut

- společné setkání
- sdílení
- rozvoj komunikace
- naladění se
- seznámení s plánem na den
- ranní zpráva
- zpěv

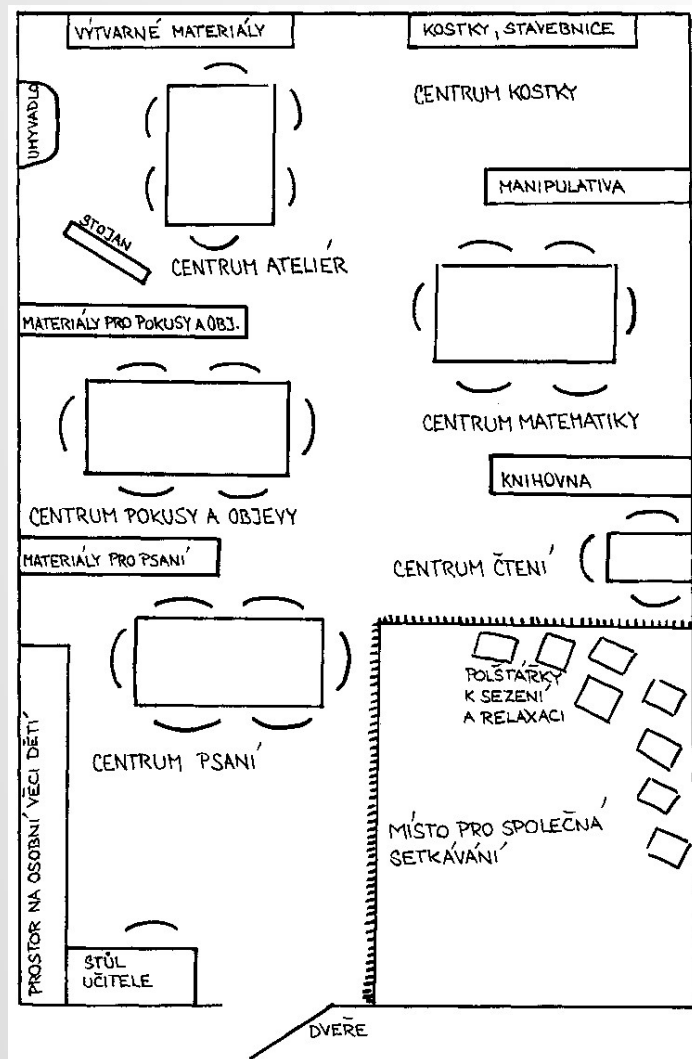
SPOLEČNÁ PRÁCE

60 – 90 minut

- řízená výuka
- většinou ČJ, MA
- celá třída pracuje na společném zadání
- děti pracují samostatně, kooperativně ve dvojicích či malých skupinách

PRÁCE V CENTRECH AKTIVIT

60 – 90 minut

- práce ve skupinách – spolupráce, pomoc, společné řešení problémů
- úlohy vedou děti k přemýšlení a praktické činnosti zároveň, vztahují k aktuálnímu tématu
- během týdne projdou všemi centry (na začátku týdne si stanoví plán – rozpis v tabulce)
- kromě povinných (základních) úkolů jsou připravené i volitelné (náročnější) úkoly
- učitel přechází do role pozorovatele a pomocníka

CENTRA AKTIVIT

ČTENÍ

MATEMATIKA

ATELIÉR

PSANÍ

**POKUSY A
OBJEVY**

**RELAXACE A
HRY**

ČÍM JSOU CENTRA AKTIVIT VÝJIMEČNÁ?

- práce v **malých skupinách**
- **aktivní učení** na základě vlastní zkušenosti
- rozvoj **samostatnosti** – děti mají možnost si práci zorganizovat, rozdělit role, naplánovat postup, volit pomůcky a materiál
- × **individualizace** – děti mohou k řešení úkolů volit přístup, který nejlépe vyhovuje jejich stylu učení, schopnostem, tempu
- × možnost volby zvyšuje **motivaci a zodpovědnost**

HODNOTÍCÍ KRUH

20 – 30 minut

- prezentace výsledků práce
- hodnocení dne (co se jim dařilo, co nedařilo)
- výměna zkušeností (doporučení pro ostatní)
- sebehodnocení i vzájemné hodnocení dětí
- hodnocení učitele

HODNOCENÍ

DÍTĚ

- sebehodnocení
 - průběh vzdělávání (co se mi dařilo, jak jsem vyřešil problém)
 - výsledky vlastní práce
 - ústně – v rámci hodnotícího kruhu, rozhovorů s učitelem...
 - písemně – dotazníky, hodnotící listy
 - plánování dalšího rozvoje
- vedení portfolia

UČITEL

- slovní hodnocení
 - klasifikace jako podpůrný prostředek
- zpětná vazba
- konzultace
 - učitel – rodič – dítě
- průběžná pedagogická diagnostika

DŮRAZ NA ZJIŠŤOVÁNÍ TOHO, CO DĚTI VĚDÍ A UMĚJÍ

PORTFOLIA ŽÁKŮ

- sbírka prací žáků za školní rok
 - pracovní listy, písemné práce, výstupy z projektů, referáty o knihách, výtvarné práce atd.
 - písemné sebehodnocení, slovní hodnocení
- k dispozici jsou i rodičům
- „zhmotnění“ sebehodnocení dětí
- posilování motivace k dalšímu učení

SPOLUPRÁCE S RODINOU

- **rodič = partner**
- **otevřené vyučování**
 - rodiče jsou ve třídě vítáni
 - mohou pomoci jako asistenti v centrech aktivit
 - dělit se s dětmi o své zkušenosti a zážitky – v rámci témat
- **možnosti zapojení rodičů:**
 - přítomnost ve výuce
 - společná setkávání rodičů, dětí a pedagogických pracovníků (třídní schůzky, konzultace, společné akce)
 - materiální pomoc

METODY VE VÝUCE

- **Genetická metoda čtení**
 - čtení s porozuměním, nejen technika čtení
- **Matematika** s využitím prvků **metody Hejného**
 - rozvoj logického myšlení, prostorových představ
 - chyba = přirozená součást procesu učení
- **Anglický jazyk** již od 1. ročníku hravou a přirozenou formou

ROLE UČITELE V PROGRAMU ZAS: VYTVOŘIT STIMULUJÍCÍ PROSTŘEDÍ PRO UČENÍ

- **Plánuje kurikulum** (vychází z vzdělávacího standardu)
- **Rozhoduje:** (vodítkem je **kurikulum a** potřeby konkrétní třídy)
- **Usnadňuje učení – *facilitace*:** (je manažerem třídy)
- **Pozoruje a hodnotí,** jak se děti učí
- **Slouží dětem jako vzor**

PLÁNUJE:

- Tvoří vzdělávací program (KURIKULUM)
- Formuluje cíle
- Provádí didaktickou analýzu učiva
- Plánuje konkrétní strategie výuky (práci společnou i individuální v centrech aktivit)
- Promýšlí způsoby hodnocení
- Tvoří program spolupráce s rodiči

1. ROZHODUJE: (VODÍTKEM JE **KURIKULUM** A **POTŘEBY KONKRÉTNÍ TŘÍDY**)

- **Organizuje prostředí třídy (třída = „laboratoř“)**
 - centra aktivit, ale i společný prostor, příp. další speciální prostory (pro cvičení, sklad pomůcek a materiálů, místnost pro rodiče)
- **Vybírá a připravuje didakt. materiály** (knihy, učebnice, prac. listy,...); organizuje práci s **portfoliem** (nástroj pro hodnocení a zpětná vazba pro dítě – rodiče – učitele)
- **Tvoří denní rozvrh** - obyčejně
 - **ranní kruh** – pro rozvoj komunitního života (denní plán a aktuality)
 - **řízená výuka ve třídě** – v blocích (plnění denního plánu dle osnov)
 - **práce v centrech aktivit** – podle individuálních plánů, práce ve skupinách
 - **individuální činnosti** – odpoledne (kroužky, zájmové činnosti, příp dom. příprava)
- **Organizuje skupinovou práci** (vybírá děti podle urč. záměru, sleduje rozvoj komunikace a kooperace, společně s dětmi hodnotí práci skupin)

2. USNADŇUJE UČENÍ – FACILITACE:

➤ Klade otázky

1. pokud možno „otevřené“: „Co se stalo s tvou kytičkou od té doby, co jsi ji zasadil?“ X „O kolik ti vyrostla kytička?“
2. osobně zaměřené – zjišťují představy dítěte o věcech („Co si o tom myslíš?“, Proč jsi to tak nazval? Jak jsi na to přišel? apod.)
3. zaměřené na podstatu věci („Proč jsou v přístavu lodky?“, „Proč magnet přitahuje hřebíky?“)

Vyhýbat se otázkám, na něž existuje jediná správná odpověď!

➤ Odpovídá na otázky dětí (jasně, pravdivě, přizná neznalost, říká vlastní názor; **otázky VÍTÁ**)

➤ Pomáhá dětem zamýšlet se nad vlastním učením

- **psaní deníku** (čtenářský, společenský apod., záznamy o vlastním učení)
- **diskuse ve skupině** (uvažování o problému, vyjadřování názoru, argumentace,... učitel diskusi řídí: uděluje slovo, udržuje téma vhodnými poznámkami, vybízí děti k účasti, hlídá čas apod.)
- **práce v centrech a projekty**
- **poskytování zdrojů**
- **reflexe** („všimla jsem si...“ atd. – tzv. **peer - komentář**) - **sebereflexe**

3. POZORUJE A HODNOTÍ: PROVÁDÍ PED. DIAGNÓZU

- **Na počátku roku: vstupní diagnóza**

- *Jaké má dítě předpoklady, vlastnosti, znalosti, učební styl, zájmy a motivaci?*
- *Které silné předpoklady a potřeby má?*

- **Průběžné hodnocení**

- *Systematicky vede deník o každém dítěti (podává podrobné zprávy rodičům, píše slovní hodnocení)*
- *Orientuje se na splněné cíle (kdy a nakolik)*
- *Neustále poskytuje dítěti osobní zpětnou vazbu (nikoli „pěkné“, „dobrá práce práce“, ALE: „Zajímavý nápad; naučil jsi se hodně o pavoucích. Co se o nich ještě chceš naučit?“)*
- *Hodnotí vždy výkon, nikoli celou osobnost*
- *Vede k sebehodnocení*

- **Závěrečné hodnocení**

- *Slovní hodnocení*
- *Využití portfolia*

4. UČITEL JAKO VZOR

- **Udává tón třídy** (otázky, poznámky, rozhodnutí, chování, síla hlasu, vystupování,...)
- **Podporuje rozvoj pozitivního klimatu ve třídě – pravidla sám respektuje:** pomáháme si, nasloucháme si,... (pozitivní formulace)
- **Chová se jako partner dítěte**, jehož úkolem je pomáhat mu při učení --- **AUTORITA**

ZaS – TŘÍDA ZAMĚŘENÁ NA DÍTĚ (SHRNUTÍ)

- **Podpora rozmanitých stránek inteligence (Gardner, Kovaliková)**
- **Specifické materiály** (bádání, zkoumání, encyklopedie, vlastní zdroje,... - zapojení rodičů – besedy, exkurze,...)
- **Specifická organizace** (různorodost, práce v centrech aktivit, svobodná volba úkolu, podpora vlastní iniciativy v plnění úkolů);

Centra: 1. čtení a psaní, 2. vědy, 3. matematiky/manipulativ,

4. výtvarné výchovy, 5. dram. výchovy/tvořivé hry

Centra by měla být logicky uspořádána a vybavena všemi pomůckami a materiály

- **Výchova k celoživotnímu zájmu o učení - zaměření na vlastnosti :**

Produktivita – Tvořivost – Zvědavost – Spolupráce – Empatie

- **Řízení chování žáků (pravidla)**
- **Utváření komunity** (rodina a škola)
- **Prezentace naučené látky – různé formy, individuální variabilita výstupů** (podle zaměření a schopností dítěte)
- **Portfolio**
- **Přebírání odpovědnosti za vlastní učení: znalost cílů, domácí úkoly, individualizace nároků**

KRÁTKÉ SHRNUÍ

- podnětné prostředí – práce v centrech aktivit
- integrovaná výuka – chápání světa v souvislostech
- důraz na rozvoj vztahů – pocit bezpečí, důvěry a přijetí
- pravidla vytváří učitel společně s dětmi
- respektující přístup
- sebehodnocení, zpětná vazba
- spolupráce s rodinou

PROGRAM ZaS V ČR:

- **od r. 1994 v MŠ a od r. 1996 na ZŠ**
- mezinárodní název tohoto programu je **Step by Step** – pouze v Česku „Začít spolu“
- Iniciátor: Sörosova nadace (Open Society Fund – pro střední a východní Evropu)
- na začátku poskytla síť Sorosových nadací (Open Society Funds) společně s neziskovou organizací Children s Resources International finanční a metodickou podporu při zavádění vzdělávacího programu Začít spolu do vzdělávacích systémů jednotlivých zemí (vybavení škol, vzdělávání učitelů, osob. asistenti apod.)
- finanční a metodická pomoc zvenčí trvala podle plánu do r. 1999, školy si nyní hledají peníze z jiných/ dalších zdrojů (obce – magistráty, rodiče, jiné zdroje)
- v programu ZaS pracuje dnes asi **60 MŠ a 45 ZŠ** škol a neznámý počet jednotlivých tříd na běžných školách, jejichž učitelé se nechali oslovit filozofií programu „zaměřeného na dítě“ (Brno – Pramínek)
- spojuje v sobě moderní poznatky pedagogické a psychologické vědy s osvědčenými vzdělávacími postupy
- zcela v souladu s požadavky **Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání**
- školy ZaS jsou metodickými a školicími centry programu
- spolupráce se sdruženími **Otevřená společnost o.p.s., Kritické myšlení apod.**

VZDĚLÁVACÍ VÝSLEDKY PROGRAMU ZAS:

1997-2001 - rozsáhlý dlouhodobý psychologický výzkum ***Vliv vzdělávacího programu Začít spolu na vývoj psychosociálních kompetencí dětí v MŠ 1997/98-2000/01***, který mapoval otázky:

- Jsou výsledky dětí z programu ZaS srovnatelné s výsledky dětí z běžných škol?
- Jsou tyto děti schopné pokračovat ve svém vzdělávání na běžné škole bez problémů?
- Nemají děti učící se podle programu ZaS problémy při přestupu z I. na II. stupeň?

Výzkum začal u dětí v MŠ a tým nezávislých odborníků sledoval jejich vývoj až do školy základní (ať už dítě pokračovalo na ZŠ programem ZaS či přešlo na školu s jiným programem)

Výsledky tohoto výzkumu jsou k dispozici na www.sbscr.cz

ZÁKLADNÍ LITERATURA:

- KREJČOVÁ, V.; KARGEROVÁ, J. *Vzdělávací program Začít spolu pro I. stupeň ZŠ*. Praha : Portál, 2003.
- GARDOŠOVÁ, J.; DUJKOVÁ, L. *Vzdělávací program Začít spolu pro předškolní vzdělávání*. Praha : Portál 2003.
- NOVOTNÁ, O.: *Metody a formy práce Začít spolu vedoucí ke klíčovým kompetencím*, Brno, 2008
- Kol. *Učím s radostí (ve spolupráci Step by Step ČR a o.s. Kritické myšlení)*. Praha : STROM, 2003.
- WALSH BURKE, K. *Začít spolu (program pro děti a rodiče). Vytváření tříd zaměřených na dítě pro 8-, 9- a 10-leté děti*. Vyšlo jako manuál OSF (Open Society Fund) pro potřeby ZaS (Začít spolu) – Praha 1998.
- **Další zdroje - internet:**

www.sbscr.cz

Kritické myšlení